

Пролетари всіх країн, єднайтеся!

РАДЯНСЬКІ ЗАКАДРИ

Вивчай
штучну
мову
ІДО

Орган парткому, комітету ЛКСМУ, профкому та ректорату
Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка

№ 22 (459)

12 квітня 1958 р.

Рік видання 30-й

Ціна 15 коп.

М. ГАПОНЕНКО

ІДО — УДОСКОНАЛЕНЕ ЕСПЕРАНТО

Поряд із вивченням живих сучасних мов для розвитку мирних відносин між народами світу, для обміну науковою, технічною, спортивною і т. п. інформаціями, в наш час велике значення набуває використання штучних (вигаданих і опрацьованих окремими авторами) допоміжних міжнародних мов.

Якщо глибоке опанування якоїсь із сучасних живих розмовних мов вимагає кількох років напруженої роботи і щоденних вправ, граматику штучної міжнародної мови можна вивчити за один-два дні, а за тиждень-два можна засвоїти таку кількість слів і зворотів, яка дасть змогу досить вільно дискутувати і навіть підтримувати нескладну розмову на побутову або науково-популярну тему.

Ми не рекомендуємо, звичайно, нашій молоді обмежуватися вивченням лише якоїсь однієї штучної міжнародної мови і не вивчати сучасних живих мов. Той, хто не знає жодної романської чи германської мови, нашкодить собі на великі труднощі в засвоєнні лексики (словникового складу) кожної з допоміжних інтернаціональних мов. Усі ці мови складено на основі західноєвропейських мов (переважно романських та германських, з обмеженим використанням також слов'янських мов, латинської і грецької). Це пояснюється історичними умовами виникнення цих мов у країнах багатомовної Європи.

В країнах Близького та Далеккого Сходу довгий час не було потреби використовувати якусь штучну міжнародну мову, бо там для міжнародного спілкування вживалися такі мови з давніми літературними

традиціями, як арабська, фарсі-ська (перська), санскрит (староіндійська), китайська, почасти японська та малайська (Індонезія) мови.

В Індії та Пакистані, які протягом довгого часу перебували під колоніальним утиском Великобританії, англійська мова ще й до цього часу зберігає значення міжнародної та міжлітменної мови поряд із мовою хінді (Хіндустані).

Значна поширеність таких мов, як сучасна англійська (Англія, Канада, США, Південно-Африканський Союз, Австралія, Нова Зеландія та інші країни) обумовила можливість використання лексики та граматичної будови європейських мов для створення допоміжних міжнародних мов.

Із мовознавчого погляду, всі мови світу рівноцінні: всіма мовами можна висловити які завгодно наші думки та почуття. Для цього треба лише добре знати кожну мову. Всі мови можуть бути засобом спілкування (комунікації) в людському суспільстві.

Відомо, що за останні 40 років дуже зросло міжнародне значення російської мови і не лише в країнах народної демократії, але й в цілому світі. Зрозуміло, що дальші успіхи в справі побудови комунізму в СРСР, розвиток нашої культури ще більше привертатимуть увагу народів всього світу до вивчення російської мови. Проте, для великої справи миру в усьому світі, для мирного співіснування і співробітництва різних народів і держав цього ще не досить. Знання мов є могутнім знаряддям дружби народів, їх взаєморозуміння і зближення. Наша мова повинна з успіхом наполегливостю і завзяттям вивчатися іноземні мови.

Як показує сама назва брошури, тут йдеться про одну з допоміжних (тобто таку, що використовують поряд з іншими нештучними) мов, призначення якої — служити допоміжним засобом спілкування для представників різних сучасних мов (насамперед, у галузі дискування).

Цією міжнародною мовою вже написано і поширено чимало книжок і журналів. Штучна міжнародна мова завжди має одну перевагу перед кожною натуральною (історичною, нештучною) мовою: в граматиці штучної мови існують лише короткі правила (на двох-трьох сторінках) і нема ніяких винятків. Труднощі вивчення такої мови полягають лише в засвоєнні лексики. Але для всіх тих, хто вже знайомий з лексикою європейських мов, усі ці труднощі не існують.

Ми даємо від думки про те, що в недалекому майбутньому людство відмовиться від своїх успадкованих від предків мов і почне виключно вживати якусь штучну міжнародну мову. Але немає сумніву в тому, що дальший розвиток мирних відносин між народами світу приведе до необхідності ще ширше вживати поряд з цими успадкованими і вигадані (штучні) міжнародні мови, се-

ред яких буде і есперанто (в різних його формах).

В післявоєнні роки в нашому університеті працює гурток по вивченню реформ-есперанто (Ідо) під керівництвом М. А. Гапоненка, а з минулого року почав працювати такий же семінар з проблем автоматичного перекладу. Незважаючи на цікавість наших слухачів до практичних і теоретичних питань, пов'язаних з вивченням штучних міжнародних мов, у нас до останнього часу не було підручників, посібників і словників для студіювання цих питань (старі видання тепер малодоступні для наших читачів).

Йдучи назустріч учасникам наших гуртків і семінарів, ми публікуємо цей перший посібник з допоміжної міжнародної мови.

Велику допомогу М. А. Гапоненку цінними порадами та членськими матеріалами подав Б. Ааронов. Крім того, М. А. Гапоненку допомогли в складанні цього короткого посібника аспіранти філологічного факультету Університету В. В. Коптілов та Г. І. Нікулін.

Сподіваємось, що цей посібник виявиться корисним для широких кіл нашої студентської молоді.

Професор А. БІЛЦЬКИЙ.

Raso, Amikeso, e Kurlbobo inter
omna Populi esas nia superiora
skoro!

З історії допоміжної міжнародної мови

Міжнародна допоміжна мова може бути важливим і дійовим знаряддям для здійснення інтернаціональних зв'язків трудящих, для зміцнення постійного миру і дружби між народами, які живуть не тільки в однакових, але й в різних суспільно-економічних умовах. Саме ця здатність — бути одним із знарядь в боротьбі за розв'язання найважливішої проблеми сучасності, за перемогу принципу мирного співіснування та економічного змагання країн таборів соціалізму і капіталізму викликає велику зацікавленість та все зростаючу увагу до штучних мов з боку світової громадськості.

Перед різними громадськими, професійними, політичними і науковими організаціями постає питання про використання міжнародної мови на конференціях, зустрічах та в міжнародних органах преси; наукові організації розглядають питання щодо використання міжнародних мов-кодів для безпосередньої наукової інформациі, про встановлення міжнародної термінології та про застосування простої штучної мови в галузі кібернетичного методу передачі з одних мов на інші; нарешті, багато тисяч людей доброї волі прагнуть до вивчення легкої міжнародної допоміжної мови з метою встановлення інтернаціональних дружніх контактів.

З давніх-давен людство мріяло про загальну мову, яка була б зрозумілою всім. Після чотирьох століть активних шукань, виконання та заліснелі кількох сот проектів міжнародних мов люди зрозуміли, що так звані філософські, апріорні (видумані, не зв'язані з живими) мови, як і самі національні мови, не можуть бути міжнародними. Такою мовою може бути лише штучна мова, заснована на мовних елементах, загальних для більшості мов всесвіту. При цьому така мова може бути тільки допоміжною, поруч з багатомовною різноманітністю споконвіку існуючих і невмирущих народних мов.

Над проблемою створення штучної міжнародної мови працювали великі філософи і вчені. Лейбніц, Декарт та інші нама-

гались створити власну штучну мову. Але лише в кінці ХІХ століття, після відмови від апріорних проектів та з переходом до принципу побудовання міжнародної мови на базі живих мов, проблема створення міжнародної мови набирає більш практичного характеру.

В 1880 році прелат Шлейер створив штучну мову «Воляпокс» (від англійського world speak), яка на протязі 7 років завовала симпатії багатьох прихильників. Але це, надто штучну та важку для засвоєння мову, через надуманість її структури та створення лексичних одиниць, взятих з живих мов, виступила нова, більш досконала система.

Варшавський лікар Л. Заменгоф в 1887 році опублікував свій проект мови «Есперанто» (той, що сподівається), заснований в більшості на міжнародній лексиці та надзвичайно простій штучній граматиці. Система «Есперанто» швидко завовувала численних прихильників в усіх країнах світу і стала легким засобом для інтернаціонального листування, туризму та різних галузей міжнародної інформациі.

Проте, система мови Есперанто, як і Воляпокс, мала важливий недолік. Кожна з цих мов була створена творчим натхненням однієї людини з властивими їй індивідуальними недоліками; вони не були продуктом кваліфікованого лінгвістичного колективу. Л. Заменгоф сам розумів, що система Есперанто ще недосконала і не вільна від індивідуальних властивостей винахідника. Посилаючись на висновки з практичного використання мови та свій досвід, кваліфіковані есперантисти та філологи вимагали деяких покращень, реформ і вдосконалень в структурі Есперанто. Використовуючи конструктивні пропозиції, Л. Заменгоф вперто працював над вдосконаленням своєї системи і створив проект відповідних реформ. Але енергійні керівники Еспо-руху та ряду еспо-видавництв, а під їх впливом і передлятатики журналістів і газет, схилили автора до відмовлення від реформ та шукання теоретичної формули для виправдання недоліків в системі Есперанто. Така формула була створена. Якщо мовою Есперанто користуються та розмовляють сотні людей, то це — жива мова; таким чином, створена Л. Заменгофом штучна граматична система й лексичний фонд — є недоторканий фундамент («*Neti-sebla Fundamento*»), неважкою на наявність в ньому нелогічних явищ, недоліків, навіть і помилок. Отже, Есперанто, як будь-яка жива мова, змінюватиметься лише поступово на протязі життя багатьох поколінь.

Так в Есперанто—Fundamento і залишились недоліки, яких спочатку прагнув позбутись і сам автор, а саме: непрактичний алфавіт з надлітерними знаками, що утруднює друкування і телеграфування; не до кінця логічний словотвір; надто обмежена граматики; не до кінця розроблена інтернаціоналізація словника; в мові ще надто багато так званих «воляпюкізмів», тобто цілої системи штучних апріорних слів, яких немає в жодній живій мові світу.

Фундаментальному Есперанто бракує точності і витриманості до кінця логічності, обов'язкових для штучної допоміжної мови при застосуванні для потреб науки і техніки. Так, «доба» і «день» — tago, тоді як ці поняття різні; замість міжнародного «balon» — м'яч, на Есперанто «ріпка» і т. п. Ненуцкість граматичних правил веде до подвійного тлумачення слів і речень. Відомий філолог Н. Юшманов налічував 100 великих дефектів в Fundamento-Есперанто.

Беручи до уваги розповсюдження багатьох систем штучних мов та їх недоліки і вважаючи, що створення максимально логічної штучної мови може бути продуктом колективної наукової праці, відомі філологи та вчені інших галузей науки ще на початку XX століття створили спеціальну «Делегацію для введення єдиної міжнародної допоміжної мови» під керівництвом відомого вченого, фізика Вільгельма Оствальда. В лінгвістичний комітет цієї делегації входили такі відомі вчені, як Леон Кутюра — філософ (Франція), проф. Бодуен-де-Куртене (Росія), проф. Оствальд (Німеччина), Бофрон (Франція), О. Йесперсен (Данія) та інші.

Делегація працювала з 1901 по 1907 рік. В жовтні 1907 р. в Парижі відбулись заключні засідання комітету Делегації для прийняття рішення по рекомендації єдиної міжнародної мови. Рішенням комітету за основу такої мови був схвалений проект штучної мови Есперанто з умовою здійснення в ньому реформ і виправлення недоліків. Проект таких виправлень склав есперантист Бофрон, який врахував і ті реформи, що висував раніше сам Л. Заменгоф. Але керівники розповсюдження есперантистичній категорично відмовились від співробітництва з Делегацією та від рекомендацій нею відсконанованих і реформ. Вони знов підтвердили свій лозунг «недоторканості «живої» мови Есперанто» і його Фундамента, створеного Л. Заменгофом. Цей лозунг у різних варіантах існував до останнього часу.

Так в надрах єдиної системи Есперанто відбулось розшарування на «фундаменталістів» та «прогресивістів», яке існує і те-

пер. Поруч із догматичною системою «Fundamenta-Есперанто», яка є продуктом індивідуального, хоч і геніального винаходу, функціонує «Progressiv-Есперанто», або, як ще її називають, «Reform-Есперанто» (IDO) — продукт колективних наукових зусиль.

В наш час, крім Есперанто в обох варіантах, існують і використовуються для інтернаціонального зв'язку також і інші системи Міжнародних штучних мов, наприклад, Інтерлінгва (Interlingua), Окциденталь (Occidental) та інші, які поширені в Америці та Західній Європі.

До цього часу всі намагання координувати та об'єднати їх лінгвістично-наукову та практичну роботу зазнають невдачі. Друзі міжнародних допоміжних мов в Радянському Союзі повинні і в цій галузі наукової та суспільної діяльності бути носіями передових, прогресивних прагнень людства і очолити боротьбу за об'єднання зусиль з метою створення єдиної міжнародної допоміжної мови та її використання для боротьби за мир та співробітництво в усьому світі.

Укладачі посібника сподіваються, що наразі в наш час різні течії штучних мов злиються в єдиний монолітний інтернаціональний потік.

НОРОТНА ГРАМАТИКА

IDO (ESPERANTO — РЕФОРМІТА)

Алфавіт. Alfabeto

Надлітерні значки відсутні; літери вимовляються — як пишуться. Звуки «ш», «ч», «кв», «ккс», «гз», «характерні для деяких національних мов, передаються або комбінацією двох літер, напр. sh, ch, qu, або однією літерою, напр. x. Аа [широке рос. «а»]; Ва [б]; Се [ц]; Ш, ch [ч]; Дd [д]; Ее [е]; Ff [ф]; Gg [тверде «г»]; Hh [м'яке придигове «х»]; Ii [середнє між і та и]; Jj [ж]; Kk [к]; Ll [л]; Mm [м]; Nn [н]; Oo [о]; Pp [п]; Qq, qu [бередній звук між «кв» і «ку»]; Rr [р]; Ss [с]; Sh, sh [ш]; Tt [т]; Uu [у]; Vv [в]; Ww [коротке «у»]; Xx [«ккс» або «гз», такі як в Alexandr, Ekspenoi]; Yy [й]; Zz [з].

Наголос. Acento

Наголос завжди на передостанньому складі слів: dōmo — дім; teatro — театр; stūlo — стілець; studento. Сполучки io, uo утворюють один склад і наголос відповідно переноситься: linguo — мова; sekretario — секретар. Комбінації au, eu вимовляються з наголосом на «а», «е»: iаŭto — лавр; peŭta — нейтральний. В інфінітивах наголос на останньому складі: sidar — сидіти; vidar — бачити.

Іменник. Substantivo

У іменників (Substantivi) граматичного роду нема: расо — мир; tego — земля; agro — поле. Закінчення однини — o, множини — i: kaparado — товариш, suceso — успіх, kaparadi, sucesi. Якщо іменник не може мати ознаки — i, множина передається за допомогою резервного артикля le: le x e le u — іксн та іреки. Ле вживається і з іншими частинами мови.

Існує лише два відмінки. Називний — Nominativo та Знахідний — Akuzativo. Akuzativo має закінчення — n, яке вживається лише тоді, коли прямий додаток міститься перед присудком: Ni bezopas la raso (n не потрібне); La rasop ni bezopas. — Нам потрібний мир.

Зміст інших відмінків передається за допомогою прийменників, Prepozicio: Rodovий, Genitivo — за доп. ді; Давальний, Dativivo — a, ad; Орудний, Ablativo — da (зроблено людиною), per (зроблено чимсь) та інші за змістом.

Вживається лише означений артикль. Артиклі — la: La gazi esas bela — Рोजі — чудові (їх відомо, постійна якість); La domo esas granda — Цей (відомий) дім великий. Перед власними іменами артикль не вживається: Ukraina, Kiev, Shevchenko.

Прикметник. Adjektivo

Прикметник (Adjektivo) завжди закінчується на -a, не змінюється у множині й не приймає закінчення знахідного відмінка — n: Kaga amkol — Любий друже!, Kaga amkili — Любі друзі; Reda flago, Reda flagi; Reda flagon me vidas — Я бачу червоний прапор.

Ступені порівняння, Gradi di komparo. Вищий ступінь — Komparativo: за допомогою pli — більш, pli — менш; найвищий ступінь — Superlativo: за допомогою talm — найбільш, talm — найменш, напр.: Vopa kanto — хороша пісня, Pli vopa kanto — краща пісня, Malm vopa kanto — найкраща пісня; Habilia sportisto — спритний спортсмен, malm habila sportisto — менш спритний спортсмен, talm habila sportisto — найменш спритний спортсмен.

Для порівняння вживаються сполучники: kalm — ніж; talm — кalm — такий... як: Mia urbo es pli granda kalm via urbo — Наше місто більше, ніж ваше; El esas talm uula kalm il. — Вона така ж молодда, як і він.

Прикметники не відмінюються.

ВРАЗОК ВЖИВАННЯ ІМЕННИКІВ І ПРИКМЕТНИКІВ

ДЛЯ ПЕРЕДАЧІ ЗМІСТУ ВІДМІНКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

О днина. Singularo

Називний відм.: Хороший студент. Мирна праця. — Vopa studento. Rasala laboro.
 Родовий » : Хорошого студента. Мирної праці. — Di vopa studento. Di rasala laboro.
 Давальний » : Хорошому студенту. Мирній праці. — A vopa studento. A rasala laboro.
 Знахідний » : Хорошого студента. Мирну працю. — Vopa studento (n). Rasala laboro (n).

Орудний » : Хорошим студентом. Мирною працею.— Да во-
на studento. Per rasala laboro.
Місцевий » : За допомогою різних прийменників. En domo
di herozo — В будинку відпочинку; Ni parolis
pri sateliti — Ми розмовляли про супутників.

Множина. Pluralo

Наз. : Vona studenti. Rasala stati — мирні держави.

Род. : Di vona studenti. Di rasala stati.

Дав. : A vona studenti. A rasala stati.

Знах. : Vona student(i)n. Rasala stati(n).

Оруд. : Da vona student(i). Per rasala stati.

Міст. : Por vona student(i). Pri rasala stati. En domi di herozo и т. д.

Прислівники. Adverbi.

Закінчуються завжди на -e: bone — добре, rapide — швидко,
some — літом, влітку.

Ступені порівняння такі ж, як і у прикметників: plu forte —
сильніше, min forte — слабкіше, talmx forte — найсильніше, mi-
nim forte — найслабкіше.

Вживаються також неподільні прислівники, originala adverbi:
forsan — можливо, ja — вже, jus — тільки що, шойно; kom — як
(Il parolis kom reprezentanto — Він говорив як представник);
quaze — як, подібно до (Il parolis quaze roeto — Він говорив, як
поет); mem — навіть; nun — тепер; nur — лише; olim — колись,
раніш; quik — в ту ж мить; sat — доволі, та інші.

Займенники. Pronomi.

Особові. Personala: me — я, tu — ти, vi — ви, il (u) — він,
el (u) — вона, ol (u) — воно, ĵu — для всіх родів; ni — ми,
vi — ви, ĵi — вони (чол.), eĵi — вони (жін.), olĵi — вони (сер.),
ĵi — вони, для всіх родів, on — безособовий займ. (on dicas —
кажуть, on kantas — співають); su — зворотний займ. для 3-ої
особи (el, il lavas su — вона, він умивається), для 1 та 2 особи
займ. повторюється (me ĵudas me, tu ĵudas tu и т. д.).

Присвійні займенники. Posedala. Утворюються за допомогою
прикметникового закінчення -a: mea, tua, ĵua, ĵia, eĵa, olĵa,
ĵa: ĵia, via, ĵia, eĵa, olĵa, ĵa: ĵua.

Коли відсутній іменник, вживається множина: Mea farb(i) es
plu bela kam ĵi (≠ le ĵua) — Мої фарби красивіші, ніж ваші.
Вказівні займенники. Demonstrala. Sa — цей, ĵa ĵe, ĵi: sa
domo, ĵomino, ĵenestro — цей дім, ця жінка, це вікно; sa domi —

ці будинки. Та — той, та, те, ті — та domo, ĵomino, ĵenestro,
domi — той будинок, та жінка, те вікно, ті будинки. Можна
утворювати іменникові форми, які вживаються самостійно:
so — це, to — те; si — ці, ti — ті: So esas (або es) autobuso e to
es trajnuo; sa ĵibri es nova e ta ĵibri es olda, me ĵrenos si.
Ці книжки нові, а ті книжки старі, я візьму ці.

**Питальні та відносні займенники. Questionala e Relativa Pro-
nomi.** Qua — хто, який, -a, -e; qui — які; quo — що.

Заперечні займенники. Negala Pronomi: ĵula — ніякий; ĵuli —
ніякі; ĵulo — ніщо, нічого; ĵulu — ніхто.

Всеосяжні займенники. Universala Pronomi: omĵa — кожний;
-a, -e, всі, omĵa ĵomo, omĵa ĵomi; omĵi — всі; omĵo — все;
omĵi — кожна (людина); ĵĵga — будь-який; ĵĵgi; ĵĵgo — будь-
що; ĵĵgu — кожний зокрема.

Неозначені займенники. Indefinita Pronomi: ĵla — якийсь, -ась,
-есь; ĵli; ĵlo — щось; alĵra — інший, -а, -е, -ї; alĵri, alĵro, alĵru.
Зворотні займенники. Reflexiva Pronomi. Me ĵavas me; tu ĵa-
vas tu; ĵu ĵavas su; ni ĵavas ni; vi ĵavas vi; ĵi ĵavas su; on ĵavas
su — миються.

Числівники. Numbr(i).

Не відмінюються. Кількісні числівники. Kardinala numbr(i).
zero — 0; un — 1; du — 2; tri — 3; quar — 4; kin — 5; sis — 6;
sep — 7; ok — 8; non — 9; dek — 10; dek-e-un — 11; dek-e-kin —
15; dua-dek — 20; dua-dek-e-kin — 25; kina-dek — 50; sent — 100;
kına-sent — 500; mil — 1000; miliono — 1.000.000.

Додаючи закінчення -o або -a, одержуємо іменники або прик-
метники: uno — одиниця; trio — триада, тріо; dek-e-duo — дюжи-
на; ĵa — одиничний, ĵra — що складається з трьох: (ĵra kap-
to — пісня для трьох голосів).

При визначенні кількості чогось вживається de: kin kilogrami
de butro — п'ять кілограмів масла.

Порядкові числівники. Ordinala numbr(i): закінчення: -esta:
ĵesta — перший; dua-esta — другий; sent-esta — сотий і т. д.

Множні числівники. Multifrikala numbr(i): закінчення: -orla:
duorla — подвійний, -a, -e, -i; triorla — потрійний, -a, -e, -i; і т. д.

Кратні числівники. Iterala numbr(i): суфікс -foj-; unfoje —
один раз; multifoje — багатокожний; kelkfoje — кілька разів.

Розподільні числівники. Distributala numbr(i): закінчення -ore:
duore — по-двоє; quatorre — по чотири; Me ĵeevas salarĵio ĵopa-
toje — Я одержую зарплату щомісяця; diore — день у день.

Дробові числівники. Fraccionala pombrî. Прості дроби. Simbrla fracioni: закінчення -lmo; dîlmo — половина; du trîmî — $\frac{2}{3}$; $\frac{5}{3}$, — kin e trî quarîmî; centîmo — $\frac{1}{100}$.

Десяткові дроби. Decîmala fracioni: 2,5 — du koto kin; 25,04 — du kin koto zero quar. Операції з числами: $2 + \frac{2}{2} = 4$; du plus du esas quar; $2 - 1 = 1$; du minus un esas un; $2 \times 5 = 10$; du per kin esas dek; $10 : 2 = 5$; dek sur du esas kin; 8?: ok poten-so dua; $\sqrt{8}$: radîko trîa de ok.

Дієслова. Verbi

Дієвідмінювання за особами, родами та числами — відсутнє. Закінчення дієслів вказують лише на час, спосіб та стан.

ДІЄСНИЙ СТАН. ІНДІКАТИВО

Інфінітив. Infînitîvo: вживається в трьох формах часу. Теперішній час. Presento: -at; amaг — любити (тепер).
Минулий час. Pretetîto: -îг; amîг — любити (в минулому).
Майбутній час. Futuro: -ог; amog — любити (в майбутньому).

Особові форми утворюються за допомогою закінчень:
Теперішній час: -as; laboras — працюю, -еш, -ють і т. д.
Минулий час: -is; laboris — працював (я, він, вона, вони).
Майбутній час: -os; laboros — працюватиму (для всіх осіб).
Умовний спосіб. Kondîcionalo: -us; kapîus — співав би (для всіх осіб).

Наказовий спосіб. Imperatîvo: -ez; unîpez — з'єднуйте! Proletariî di omna landi, unîpez vi! Пролетарі всіх країн, єднайтеся!
Вживається -ez також в реченнях типу: Me sendis Retro rog ke lu komprez la lîbro. Я послав Петра, щоб він купив книжку (Kondîcionalo).

Деприкметники. Partîcîri: суфікси: -ant-, -înt-, -ont-; laboгап-та — що працює тепер; laboгînta — що працював, laboгontа — що працюватиме. Вживаючи закінчення -e, утворюємо діепри-слівники: laboгапте — працюючи (тепер); laboгînte — працював-ши (раніше) і т. д.

Закінчені дії можна передавати за допомогою суфікса -ab-: Me skîb-ab-is, skîb-ab-os (skîbavis, skîbavos) — Я написав (вже, ще до того); я напишу, або аналогічними за змістом формами: Me esas skîbînta (написав зараз); esis skîbînta (написав раніш); esos skîbînta — (напишу).

ПАСИВНИЙ СТАН. PASIVO

Утворюється за допомогою пасивних деприкметників та допоміжного дієслова esag — бути.

Пасивні деприкметники — за допомогою суф. теп. ч.: -at-; мин. ч. -ît-; майб. ч. -ot-; skîbata — писане зараз; skîbîta — що було писане раніш; skîbota — що писатиметься.

ПАСИВНІ ФОРМИ

Дійсний сп.: La letro esas skîb-ata, -îta, -ota: пишуть, писали, писатимуть.

Умовн. сп.: La letro esus skîb-ata, -îta, -ota: написали б...

Наказ. сп.: La letro esez skîb-ata, -îta, -ota: повинно бути, було...

Вживаються і стягнені форми: skîbesas (-esas skîbata); skîbesis (-esis skîbata); skîbesos (-esos skîbata).

Для виразу закінчених дій вживають форми: вже написано (тепер) -esas skîbîta; вже було написано -esis skîbîta; буде вже написано -esos skîbîta.

* * *

Загальні запитання. Questioni generala: утв. за допомогою частки ka, kad (перед голосними): Ka uи komprenas? — Чи ви розумієте?; Kad el savas? — Чи вона знає? Спеціальні запитання. Questioni spescala — за допомогою відповідних слів: Qua kapas? — Хто співає?; Quo vîlas? — Що блищить?; Kande îl venos? — Коли він прийде?; De-îbe, ad-îbe e rog-quo? — Звідки, куди й для чого?; Quale — як, яким чином; Quante — скільки; pro quo — чому.

Заперечення. Nego: за допомогою ne: Ne fîmez — не паліть! Me ne amas frosto — Я не люблю морозу. В реченні може бути лише одне заперечення: Я нічого не знаю — Me ne savas uо — Me savas nuо; Nil — вживається й в таких випадках: Nilmanîre te facez to — Ні в якому разі цього не роби: Niltempe ni laboгis kipe — Ніколи ми не працювали разом; ni... ni... перед. за допомогою nek... nek... — Me savas nek elu, nek îu — Я не знаю ні її, ні його.

Сполучники, прийменники та прислівники дивіться в словнику граматичних слів.

СЛОВОТВІР. VORTIFRADO

Крім основ та граматичних закінчень, за допомогою яких ми утворювали різні форми слів, складовими частинами слів можуть бути словотвірні суфікси, префікси та ін. основа. Таким

33. -oz-: повний (чото): entuziazmoza — повний ентузіазму; рогаза — пористий; reguloza — регулярний.
34. -цл-: чоловіча стать: uupulo — юнак; gansulo — гусак.
35. -цп-: невизначене відношення: колак — шия; коцпо — комір; folio — лист; foliopa — перепортати.
36. -цг-: результат дії: riktigo — картина; broshuro.
37. -цу-: вистиглище: inkuro — чорнильниця; saicuro — сільниця.
38. -орl-: краткий: dekorla — декоративний; duorla — по-двійний.

Префікси. Prefiksi

1. anti-: проти: antiratio — антипатія.
2. arki-: архи-: arkiġipro — архішахрай; arkiġimilono — архімілонер.
3. auto-: авто-, само-: autobiografio; autokritiko — самокритика.
4. vo-: спорідненість за шлюбом: botato — теща; bofato — шурин.
5. des-: протилежність: infektar — заразити; desinfektar — дезинфекцію робити.
6. dis-: роз-: disdonar — роздавати; disportar — розносити.
7. ek-: екс-, колишній: ekkaritano — капітан у відставці; exĉempriono.
8. gala-: урочистий: gala-vespero — урочистий вечір.
9. ge-: обох статей: gesrozl — подружжя; geratri — батьки.
10. ġi-: пів-, напів-: ġisfero — півкуля.
11. ġis-: недо-: ġiskompreno — непорозуміння; ġisaudar — недочути, не те почути.
12. ġar-: виконати щось з початку до кінця: ġarġektar — прочитати; ġarġensar — продумати.
13. ġara-: захист від: ġaraġalo — парашут; ġaraġlivo, ġara-supno — парасолька.
14. ġre-: перед-, задалегідь: ġrevidar — передбачати; ġredan-ġar — дякувати наперед.
15. ġetro-: назад, зворотний: ġetrovenar — повертатися; ġetro-poste: ġetro-bljeto.
16. ġi-: знов, повторення: ġiskribar — переписувати; ġi ġi-vidol — до побачення!

СЛОВНИК ГРАМАТИЧНИХ СЛІВ

Грамагичні слова. Грамагичкала vorġi

- a, ad — в, до (напрямок): a — те — мені; ad — Odesa — в Одесу.
- ad-en — в (середину); ad-en ĉambro — в кімнату.
- ad-taġime — найбільше (що можна зробити).
- ad-tiġime — найменше (що можна зробити).
- ad-vege — насправді.
- alonge — вздовж (берега).
- an — при, біля, на; an ġuro — на стіні.
- anke — також.
- ankore — ще.
- ante — раніше (час): ante ġi-lito — перед вікном.
- aparte — окрема.
- arape — ледве.
- arud — біля.
- avan — перед (місце): avan domo.
- balde — незабаром, скоро.
- ĉe — у, в; ĉe me — у мене.
- ĉirġim — навкруги, навколо.
- ĉirġim ġrobo — навколо міста.
- ĉis — по цей бік; на п. боці.
- da — з орудн. відм. при пасиві: skribita da Shevĉenko; da me.
- de — від, з: de Kiev; de un til dek — від 1 до 10; ġito de lakto — літр молока.
- dexġe-, ad-dexġe: праворуч, справа; направо.
- di — род. відм.: diġua — чий; ġbro di Ivanov — книга Івана.
- do — отже, таким чином.
- dor — за, позаду: dor ġardeno. ġim — протягом, під час: ġim la ġiġito.
- e, ed — і, та.
- ek — з (середини): slulo ek ĉambro — стілець з кімнати; ġar ek ĉambro — виходити з кімнати; ale — Letro de Moskva — лист з Москви; також: vazo ek oro — ваза з золота.
- en — в (середині чогось) — en ĉro.
- exter — поза, зовні: exter ġrobo. for — далеко (-а, -е) від: for mea domo — далеко від мого дома.
- forsan — можливо.
- ġue — рано.
- ġiere — вчора.
- ġike — тут.
- ġbe — там.
- inter — між, поміж: inter ġi — між нами.
- ipsa — сам.
- ġga (-u) — який би ні, хто б ні...

iŕgo — що б ні...
 iŕege — знову.
 ja — вже, не ja — ще не...; те
 не ja lekis — я ще не читав.
 jus — тільки що.
 ka, kad — чи, хіба: Ka vi sa-
 vas? Чи ви знаєте?
 kam — ніж, аніж.
 kande — коли
 ke — що, щоб.
 kelka, -e, -i — небагато
 kot — як: kot laboristo — як
 робітник
 koncerte — відносно (кого, чо-
 го), шодо.
 komforte — згідно з
 konseque — внаслідок того, що
 konte — проти: Il esas konte
 со — Він проти цього.
 kogat — перед (слухачами):
 Me parolis kogat li — Я ви-
 ступав перед ними (говорив).
 kup — з: kup Vi — з вами; ви-
 хо куп айтмеі — коробка з
 сірниками.
 lor — в той час, як, в момент:
 lor la fino — в момент за-
 кінчення.
 lore — тоді.
 lore... lore... — То... то...
 та — але.
 malgre — незважаючи на...
 m. mala vetero — незв. на по-
 гану погоду.
 met — навіть.
 meze — серед. посеред.
 morgue — завтра
 nam — бо.
 ne — не: ne laborar — не пра-
 цювати.
 nek, nek... nek... — ні, ні... ні...
 no — ні: No, me ne savas co —

Ні, цього я не знаю
 ну! — ну!
 ni-a; -i — ніякий, ніхто.
 ni-o; -e — ніщо; анітрохи.
 nun — тепер, зараз.
 nur — тільки.
 o, od — або, чи.
 okazione — з приводу, р. зв'язку.
 olim — колись, раніш.
 opta, -i, -o — кожний, всі, все.
 per — за допомогою, шляхом:
 per ritmo — пером.
 plura, -i — кілька.
 po — по, за (ціна) — po du tub-
 li — за 2 труби; також: — Me
 pagas po sukto — Я плачу
 за цукор; те kamblas marki
 ро карті — я обміню марки
 на почтові листівки.
 roka, -e — небагато (кого, чо-
 го).
 rog — для; щоб: vixho rog taba-
 ko; rog laborar — щоб пра-
 цювати.
 ros — після, через: ros la labo-
 ro — після роботи.
 reserive — головним чином.
 reske — майже.
 preter — мимо, побіля; повз;
 preterigat — проходити повз...
 pri — про, за: компліко pri ve-
 tego — зведення про погоду.
 pro — через, за (причина): ра-
 ди, заради (кого, чого): Il
 ne venis pro la pluvo — він
 не поїхав через дощ.
 pro to ke — через те, що.
 proxim — поблизу, близько,
 коло...
 quala, -e — який, як
 quantam — хоч, хоча.
 quantia, -e — скільки

quaze — наче, немов
 quik — негайно, зараз же.
 relate — відносно.
 sama, -e — той же самий, так
 само.
 sake) — достатньо, доволі.
 se — якщо.
 segun — по, за: segun la fluo —
 за течією; segun lego — по
 закону, згідно з законом.
 sempre — завжди.
 sen — без (кого, чого): kafeo
 sen lakto — кофе без молока.
 singla, -i, -e — кожний, зокре-
 ма; окремо.
 sinistre; ad-sinistre — зліва,
 наліво.
 sive; sive... sive... — або; або...
 або...
 sub — під, підля (ким, чим)
 sub la suno — під сонцем.
 super — над, понад (ким, чим):
 super maro — над морем.
 sur — на, по: sur la tavolo.
 tala, -e — такий, так.
 tam — тим (краще); кат...
 там... — чим... тим...
 tamen — проте, однак, одначе.
 tanta, -e — такий, стільки.
 tarde — пізно.
 til — до (час): til sep kloki —
 до семи годин; til tivido —
 до побачення.
 tra — крізь, через (кого, що);
 по (вулицях); tra la tigo —

крізь стіну; tra la mondo —
 по світу.
 trans — по той бік: trans mon-
 ti — за горами.
 transverse di — через що:
 transverse di Dnepr — через
 Дніпро.
 te — дуже.
 to — надто; занадто.
 ube — де.
 ula, -i — який-небудь, якийсь;
 один, хтось.
 ulo — щось.
 ultre — крім; ultre to — крім
 того; Ni opta venis ultre
 Petro — ми всі прийшли,
 крім Петра.
 vel! — На жалві та ба!
 vers — до (напряма): vers Nor-
 do — на північ. Adavan, vers
 aurogo — вперед, зорі назу-
 стріч!
 vice — замість — Il laboris vi-
 ce me — Він працював за-
 мість мене.
 ua — адже (сполг.).
 ue — неозн. прийм.: ue la ma-
 nuo — за руку; ue 5 kloki —
 о 5-й години; ue la Sundo —
 в неділю.
 uen — от, ось: uen esas la lib-
 ro — ось книжка.
 yes — так: Yes, me savas co —
 так, я знаю це.